

Az egyidejű beszéd pragmatikai funkciója politikai vitaműsorokban

1. A dolgozat célja

Az egyidejű beszéd a konverzációelemzésben gyakran vizsgált jelenség (Lerner 1989; Itakura 2001; Schegloff 2002; Jefferson 2004a; Clayman 2013; Hayashi 2013), amely mind formailag, mind funkcionálisan változatosságot mutat, viszont a pragmatikai vizsgálódásokban az egyidejű beszéd kevésbé kutatottnak tekinthető (vö. Holmes 1993; Konakahara 2015; Weatherall–Edmonds 2018; Pfänder–Couper-Kuhlen 2019). A konverzációelemzésben az egyidejű beszéd/átfedés vizsgálata elsősorban a forduló átvételére, a beszúrára és a javításokra összpontosít, míg a dolgozat a konverzációelemzéssel szemben az átfedések funkcióbeli szerepére fókuszál pragmatikai keretben egy specifikus diskurzustípusban, a politikai vitaműsorban. A vitaműsorokban többféle nézőpont ütközik, a viták során az átfedés rendszeresen előfordul. A dolgozat fő célja, hogy ezen átfedéseket rendszerezze a pragmatikai megközelítések bevonásával, mivel az átfedés és az átfedés egyik típusa, a félbeszakítás nyelvi és nyelvhasználati stratégiaként funkcionálhat. Előfordul, hogy a beszélők a félbeszakításokat, olykor az egyidejű beszédet is udvariatlannak, helytelen nyelvi viselkedésnek értékelik, ugyanakkor az értékelést meghatározza az adott közösség társadalmi és kulturális normarendszere, illetve a félbeszakítás mögött feltételezhető beszélői szándék. A nyelvhasználati és kontextuális tényezők figyelembevételével az átfedések esetében különböző funkciókat lehet megállapítani, a dolgozatban ezek feltárására és ismertetésére vállalkozom. A dolgozat a következőképpen épül fel. Először az átfedésnek a konverzációelemzésben meghatározott definícióját ismertetem (2.), majd a vizsgálathoz szükséges pragmatikai elméleteket járom körül (3.). Ezt követően bemutatom a felhasznált korpuszt (4.), majd elemzem és rendszerezem az adatokat (5.), végül összegezem az eredményeket (6.).

2. Az átfedés a konverzációelemzési keretben

Az interlokútorok bizonyos szabályok mentén kommunikálnak, az emberi interakciót rendszerszerűség és rendezettség jellemzi. A konverzációelemzés célja a spontán, hétköznapi és az intézményesített társalgások struktúrájának vizsgálata induktív kvalitatív módszer alkalmazásával (Stivers–Sidnell 2013: 1–2). A konverzációelemzés középpontjában elsősorban a beszélőváltás, a fordulószekvencia, a javítás, a nevetés és az átfedés strukturális leírása áll (Domke–Holly 2011), viszont az előbbi jelenségek funkcionális vizsgálata további diszciplínák bevonását is megköveteli.

A szakirodalomban az átfedés (overlap) az egyidejű beszédre utal, tehát legalább két interlokútor beszél (Hayashi 2013: 175; Liddicoat 2007: 79; Schegloff 2000: 3). De la Croix és Skelton (2009) az átfedés egyik típusának tekintik a félbeszakítást, amely inherensen a beszélőváltást foglalja magában, és egyúttal a társalgási normák megszegését jelöli. Az átfedés gyakran a forduló átvételére való verseny során jelentkezik, akár a kompetitív nyelvi viselkedés megvalósulásaként, viszont egyes

helyzetekben (köszönés, búcsúzkodás stb.) a kooperatív kommunikáció megnyilvánulásának tekinthető. Az átfedés háttérében a beszélőváltás áll, amely a váltásra alkalmas helyen (transition relevance place) valósul meg (Iványi 2001), az átfedés a forduló elején, a forduló belsejében és a forduló végén egyaránt jelentkezhet (Hayashi 2013: 175–8). A fordulóváltásra alkalmas hely meghatározásához segítséget nyújt az adott nyelv szintaktikai szerkezete, a prozódia, a beszélő tekintete, illetve a pragmatikai jegyek (Clayman 2013). A konverzációelemzés a fordulókban megvalósuló megnyilatkozásokra fókuszál, amelyek a fordulószekvenciákban rendszereződnek, ezzel szemben a pragmatika a tágabb kontextust is figyelembe veszi, a teljes interakción belül vizsgálja a megnyilatkozást (Drew 2018: 80). Nézzünk egy példát a konverzációelemzés szemszögéből.

- i. Joy: that w' z rreally aj_weful b' d in thuh end we
 sorta had a good t[i:me
 Carol: [yeh=th[a' w' z like what=
 Harry: [i-
 Carol: = happen' tuh us when we wen' up the coas' we had
 Joy: az tényleg rettenetes volt de a végén
 afféle jó időnk volt
 Carol: igen, az olyan mint
 Harry: én
 Carol ami velünk történt amikor felmentünk a lejtőn amink volt.
 (Liddicoat 2007: 85)

Liddicoat (2007: 84–5) elemzésében Carol az angol nyelv szintaktikai szabályai alapján a fordulóváltásra alkalmas helyen önkijelöléssel átveszi a következő fordulót. Harry szintén fordulóváltásra alkalmas helyen szólal meg, viszont az önkijelölés sikertelen, nem kapja meg a beszédjogot, hanem Carol folytatja a fordulóját. A fenti példában megjelenő rövid átfedés nem pusztán a forduló átvételét jelöli, hanem a pragmatika szemszögéből a beszélő egyetértését, együttműködését, alacsony szociális távolságot, egyúttal a konverzációs elvek kielégítését tükrözi, a leechi (1983) udvariassági alapelv egyetértés- és fatikus maximáit követi. Ezenkívül a megnyilatkozások tartalma alapján feltételezhetünk egy közös háttértudást, miszerint a beszélők együtt átmentek valamin, amelynek végén jó időt töltöttek együtt. Joy a *really* ('tényleg') diskurzusjelölővel az attitűdjét is jelöli. E jelenségek tárgyalására a konverzációelemzési keret nem terjed ki.

Összességében az említett rendszerszerűségeket külső és belső tényezők is meghatározzák. Az előbbi esetében a kontextus, az interperszonális viszonyok, tehát a hétköznapi, a félintézményesített és az intézményesített diskurzusok, eltérő regiszterek, különböző szituációk (orvos-beteg beszélgetés, állásinterjú, tanóra, baráti beszélgetés, parlamenti vita), a dominancia stb., míg az utóbbi esetében a mentális folyamatok is hatással bírnak mind a beszélőváltásra, mind a javításra, mind az átfedésekre. Így a konverzációelemzési keret, noha szükséges, de nem elégséges a vitaműsorokban megjelenő átfedések vizsgálatára, mivel a vitaműsorok elemzé-

sekor az átfedések funkcióbeli rendszerszerűséget is tükröznek, így a pragmatikai megközelítések bevonása elengedhetetlen. Az átfedés vizsgálatakor érdemes külön feltárni azokat a funkcionális kategóriákat, amelyek segítségével rendszerezhetővé válhatnak az átfedések.

3. Az átfedés pragmatikai keretben

Az *átfedés* mint konverzációelemzési fogalom ritkán kutatott tárgya a pragmatikának, holott a beszélő önkijelölése, a félbeszakítás nyelvhasználati stratégiának tekinthető, a jelen kutatás szempontjából a diszciplínán belül pedig elsősorban az udvariassági és udvariatlansági elméletek alkalmasak a vizsgálatára. Mivel a konverzációelemzés szerint a társalgás egy folyamatban lévő (ongoing) teljesítmény, az interakció szekvenciális struktúráját a beszélők együttesen hozzák létre (Domke–Holly 2011). Arundale (2010) szerint a konverzációelemzés párhuzamosságot mutat az udvariassággal, mivel az udvariasságot interakciós, folyamatban lévő teljesítményként kezeli, illetve a beszélők kölcsönösen alkotnak jelentéseket, és visznek végbe tetteket. Noha az udvariassági elméletek eltérnek egymástól, egyöntetűen a nyelvi viselkedés interszociális oldalára fókuszálnak, a nyelvi választások motivációjának, hatásának, a beszélő szándékainak a feltárása és a nyelvi viselkedés modellezése a céljuk.

A két, klasszikusnak tekinthető vezető megközelítés, a leechi (1983) maximaelvű koncepció és a Brown- és Levinson-féle (1978, 1987) arculat- és stratégiaközpontú elmélet elsősorban a nyelvi kifejezésekre fókuszálnak. Ezekkel szemben a diszkurzív megközelítések már a nyelvi viselkedésre is kiterjednek. Watts (2003), Watts és Locher (2005) hallgatóorientált kapcsolatmunka (relational work) megközelítése szerint nincsen inherensen udvarias vagy udvariatlan nyelvi viselkedés, hanem a nyelvi viselkedést annak alkalmassága alapján kell vizsgálni, amelyet az előző interakciókból létrehozott keret vagy a habitus¹ határoz meg. Az interakció résztvevőinek individuális normatív elvárásai vannak az udvarias és alkalmas viselkedésről az adott kontextusban (Watts 2003: 9). Spencer-Oatey (2000, 2002) Brown és Levinson (1978, 1987) modelljének diszkurzív szemszögből való újraformálásával létrehozta a kapcsolatkezelési modellt, miszerint a beszélők létrehozhatnak, fenntartanak vagy fenyegetnek harmonikus kapcsolatokat, és a kapcsolatkezelési modellen belül a nyelvi elemek mellett a beszélő viselkedését is vizsgálja, a kapcsolat fenyegetettségének vagy erősítésének meghatározása pedig szubjektív értékeléseken alapul (Spencer-Oatey 2000: 12). Spencer-Oatey elkülöníti az arculatkezelést (face management) és a társadalmi jogokat (sociality rights management). Az előbbin belül az egyéni perspektívába a minőségi arculatot (quality face) helyezi, amely megegyezik Brown és Levinson (1978, 1987) pozitív arculatával, míg a szociális perspektívába a társadalmi

¹ A szerzők (2005: 11) Bourdieu (1990) gyakorlatelméletére, miszerint a habitus olyan cselekedetek halmaza, amely bizonyos módon az egyénben a testi és kognitív gyakorlatokat generál, illetve Tannen (1993) az előző ismereteket, tapasztalatokat összefogó *keret* fogalmára alapozzák a kapcsolatmunka-elméletüket. Úgy vélik, mind a habitus, mind a keret leírja a szociális normák kiemelkedését, jelenlétét, amelyek a verbális és a nem verbális viselkedést egyaránt irányítják.

identitásarculatot (social identity face) teszi, amely a csoporton belüli szerepünket jelöli. A társadalmi kötelezettségen belül az egyéni perspektívában a méltányossági jog (equity right) szerepel, amely megegyezik Brown és Levinson (1978, 1987) negatív arculatával, a szociális perspektívában a társulási, egyesülési jog (association right) foglal helyet, amely a társainkkal való azonosulásra utal.

A diszkurzív udvariassági elméletek a hallgatói értékeléseket figyelembe veszik. Kádár és Haugh (2013) szerint az udvariassághoz szorosan kapcsolódnak a társadalmi és erkölcsi ítéletek, továbbá a szerzőpáros jelentőséget tulajdonít a konvencióknak és rítusoknak az udvarias viselkedésre vonatkozóan (lásd Mills 2017: 48). Kádár és Terkourafi (2017: 172) szerint a konvenció sémákon alapuló ismétlődő, normatív gyakorlat, amelynek követése a kontextuális elvárásokat kielégíti, mindemellett az interakciók sikerességét és a pozitív értékelést elősegíti. A rítus szintén ismétlődő cselekedet, amellyel az ideológiák és az erkölcsi világkép megjelenítődik, és érzelmeket vált ki.

Az eddigiek alapján látható, hogy az udvariasság viszonyfogalom, mind a beszélői szándék, mind a hallgatói értékelés elengedhetetlen szempontnak tekinthető. Noha a diszkurzív elméletek az udvarias és az udvariatlan nyelvi viselkedést egyaránt górcső alá veszik, és a megnyilatkozások értékelését egy kontinuumon helyezik el, mégis egyes megközelítések az udvariatlanságot az udvariasságtól független, külön jelenségként tárgyalják. Bousfield (2008: 132) szerint az udvariatlanság szándékos, nem helyénvaló, összeütközést kiváltó arculatfenyegető aktus. Terkourafi (2008: 70) definíciója szerint az udvariatlanság egy kifejezés nem megfelelő használata a kontextusban, amely a befogadó (egyúttal a beszélő) számára arculatfenyegető, de a befogadó nem tulajdonít szándékosságot a beszélőnek. Ezzel szemben a gorombaság esetén a hallgató szándékosságot tulajdonít a beszélőnek az arculatfenyegető aktus megvalósításában. Culpeper és társai (2003: 1546) leírásában az udvariatlan kommunikációs stratégiák arculatfenyegetőek, ezért konfliktust eredményeznek. Culpeper (2005: 38) szerint az udvariatlanság kétféleképpen valósulhat meg: (1) ha a beszélő szándékosan megtámadja a partnere arculatát, vagy ha (2) a hallgató szándékos arculatátáadásnak észleli vagy konstruálja a partner viselkedését, illetve ezek együttes megvalósulása is udvariatlannak tekinthető. A konvencionalizálódott udvariatlan formulák alkalmazása mellett az intonáció, a kontextus, a szövegkörnyezet és a beszélők viszonya meghatározza a pozitív vagy negatív értékelést (Culpeper 2011: 153).

Az átfedéseket a beszélők gyakran a *félbeszakít* metanyelvi kifejezéssel illetik. A nyelvhasználók a félbeszakításokat egy-egy adott szituációban gyakran az udvariatlan nyelvi viselkedéshez kötik, amelyet számos nyelvi példa és elemzés alátámaszt (Culpeper 2011; Hutchby 2008; Watts 2003). Culpeper (2009) egy korpuszvizsgálat során feltárta, hogy a brit angolban a *rude* ('goromba') szóhoz, amely gyakran az *udvariatlan* (*impolite*) szó szinonimája, olyan viselkedést leíró főnévi igeneveket sorolnak, mint a hallgatózni (*eavesdropping*), mutogatni (*pointing*), ignorálni (*ignoring*) és félbeszakítani (*interrupting*) (Culpeper–Hardaker 2017: 202). Viszont az egyidejű beszéd az együttműködést és az érdeklődést is kifejezi (Beattie 1981), illetve genderbeli különbségek jelentkezhetnek mind a produkciós, mind az értékelői oldalon (Baxter 2015; Lakoff 1975).

A félbeszakítást, amennyiben a diszkurzív megközelítéseket követjük, a kontextuális tényezőknek és az interperszonális viszonyoknak megfelelően többféleképpen értékelhetjük. A félbeszakítás nem tekintendő arculatfenyegető aktusnak, mivel egyes diskurzusokban általános kommunikációs stratégiának minősül, akár csak a politikai vitaműsorokban, ahol a diskurzus céljának kielégítése érdekében a résztvevők gyakran félbeszakítják egymást, vagy beszélgetőműsorokban a műsorvezető nyelvhasználati stratégiáinak egyike (Tao 2018), így nem történik normaszegés. Továbbá több résztvevős társalgásokban a vicceselés és az ugratás esetében is a beszélők félbeszakíthatják egymást (Glenn 2003). A félbeszakítás funkciója, illetve az értékelése eltérő a parlamenti vitákban vagy a drámai dialógusokban (Ilie 2005). A félbeszakítás egyik formája a bekiabálás, amelyet Kádár (2014), Kádár–Ran (2015), Kádár–Petykó (2016) interakciós aktusként kezelnek, amely szóban és írásban is megvalósulhat.

A dolgozatomban az egyidejű beszédet, egyúttal a félbeszakítást az interperszonális viszonyokat alakító, az interakciós sémákat és a kontextuális elvárásokat kielégítő stratégiaként kezelem, amely diskurzus- és kapcsolatformáló hatással bír. A vizsgálat során a félbeszakítást az átfedéseken belül vizsgálom, mivel a félbeszakítás megkülönböztetéséhez a hallgatói értékelésre és a tágabb kontextus bemutatására is szükség van, amelyek ismertetése nem áll módomban.

4. A felhasznált korpusz

A vizsgálat fókuszában politikai vitaműsorok állnak. A politikai vitaműsor félintézményes diskurzustípus, amelyre mind a spontán társalgás, mind az intézményesített keret vonatkozik, a diskurzus menetét a moderátor irányítja (Ilie 2001). A multimédiás korpuszomból hat videót választottam ki, amelyek esetében törekedtem arra, hogy összességében minél több eltérő résztvevő nyelvhasználati stratégiáját vizsgáljam, elkerülve azt, hogy csupán egy-két egyén stratégiájára terjedjen az elemzésem. A HírTv csatornán futó *Szabadfogság*² című vitaműsorból két videót választottam ki, az egyik videóban Dévényi István, a másikban Huth Gergely volt a moderátor, a két videó összesen 85 perc. Az ATV *Csatt*³ című vitaműsorából egy 49 perces részt emeltem ki, amelynek a moderátora Rónai Egon volt. Továbbá a HírTv másik politikai vitaműsorából, a *Csörtéből*⁴ három videót választottam, a moderátorok Bella Levente, M. Dobos Marianne és Szarvas Szilveszter voltak, a három videó 128 percet tesz ki. Az összesen 262 percnyi vizsgált korpuszban politikai szakértők, politológusok, újságírók és közéleti személyek vettek részt. Az adatok lejegyzése a jeffersoni (2004b) konverzációelemzési átírási konvenciót követi.

² videó1: <https://hirtv.hu/video/195561> (Utolsó hozzáférés: 2020.január 6.) videó2: <https://www.youtube.com/watch?v=it3rKXm5GOY> (Utolsó hozzáférés: 2020.január 6.)

³ videó3: Ez a videó már nem elérhető online.

⁴ videó4: <https://www.youtube.com/watch?v=4xsJgbA5X6Y> (Utolsó hozzáférés: 2020.január 6.) videó5: <https://hirtv.hu/csorte/csorte-ertekalapu-meg-vagy-valsagban-van-europa-2479260> (Utolsó hozzáférés: 2020.január 6.) videó6: <https://www.youtube.com/watch?v=O11dTm98Lwo&t=90s> (Utolsó hozzáférés: 2020.január 6.)

5. Elemzés

A politikai vitaműsorokban, noha a moderátor gyakran igyekszik ezt kiküszöbölni, gyakori jelenségnek tekintendő az egyidejű beszéd. A korpusz feldolgozása közben különböző funkciójú átfedéseket és félbeszakításokat tapasztaltam, amelyeket a vizsgálat során csoportosítottam, és heurisztikusan kialakítottam az egyéni intuícioimra támaszkodva. Így a felhasznált korpusz és az egyéni intuíciónk alapján a következő funkciókat határoztam meg: egyidejű beszéd során a résztvevők (1) az egyetértésüket, (2) egyet nem értésüket, (3) az egymást közt meglévő interperszonális viszonyukat fejtegethetik ki, (4) a diskurzus további menetének alakítására vagy a (5) forduló átvételére törekedhetnek, (6) a fordulóátvételt megakadályozhatják, (7) a partnert javíthatják vagy pontosíthatják.

A) EGYETÉRTÉS. A társalgás során az interlokútorok visszacsatolásokat küldenek a beszélő irányába annak érdekében, hogy a figyelmüket, az érdeklődésüket és az egyetértésüket nyilvánvalóvá tegyék a partner számára.

Az (1) példában a vitaműsor résztvevői a mai magyar oktatási rendszerről és a 2017. évi PISA-teszt eredményeiről beszélgetnek, amely szerint elkeserítő helyzetben van az oktatás. A vita során kitérnek a kormány oktatáspolitikájára és az oktatás megreformálásának a szükségességére. A bemutatott társalgásrészlet Gulyás Balázs közíró és Pörzse Sándor újságíró megnyilatkozásai, akik véleményüket és attitűdjeiket fejezik ki a PISA-eredményekkel kapcsolatban.

(1) videó1: 33: 47

GB: A rendszernek e- [ez kiválóan] megfelel, ami ebből az egész boszorkánykonyhából kijön a végén. Tudjátok, az a legszomorúbb az egészben, hogy vannak olyan emberek, vannak olyan magyar (.) polgártársaink, akiknek tizenöt éves korunkban eldől az, hogy hogyan fognak élni hatvan-hetven éves korukig. MERT predesztinálja az, hogy milyen iskolába járnak, hogy milyen, >egyáltalán az ország melyik részén járnak iskolába<, és nekem ebben ez volt a legszomorúbb, hogy [tizenöt éves korukban, tizenöt éves korukban]=

PS: [Így van. Igen. Sose szűnnek meg] a társadalmi szű- rők, különbségek.

GB = sőt mélyültek. Az elmúlt években még mélyültek is. Tehát ez a legszomorúbb [az egészben].

PS: [Ami az ország] szempontjából tragédia.

Gulyás először arra utal, hogy a sikertelen eredmények a kormány számára megfelelőek, a *tudjátok* fatikus igével a vitaműsor összes résztvevőjéhez szól. Továbbá beszámol az attitűdjéről, illetve azonosul a társadalom azon tagjaival is, akik nem tudnak az adott (szegényebb) társadalmi rétegből kiszakadni. Pörzse Gulyás beszéde alatt megszólal, a megnyilatkozásának háttérében az egyetértés és Gulyás állításának nyomatékossítása áll, viszont nem a forduló átvételére törekszik, mivel Gulyás, reflektálva Pörzsére, folytathatja a mondanivalóját. Gulyás, miután befejezi a gondola-

tát, miszerint számára a legelszomorítóbb, hogy a magyar emberek sorsa tizenöt éves korukban eldőlt, és a társadalmi különbségek növekedtek, Pörzse megnyilatkozása ismételtelen részben átfedésbe kerül Gulyás megnyilatkozásával, amelyben szintén az egyetértését és attitűdjét fejezi ki. Az (1) példában az egyidejű beszéd nem tekinthető inherens beszélőváltásnak, noha fordulóváltásra alkalmas helyen szólt közbe Pörzse. A társalgási normákat sem szegték meg a beszélők, egyúttal arculatfenyegetés sem valósult meg. Ellenben az egyidejű beszéd az interakció sikerességét segítette elő, és a kontextuális elvárásokat elégitette ki. A diszkurzív megközelítésekre támaszkodva látható, hogy Gulyás feltehetőleg nem értékeli negatívan a félbeszakítást, hanem olyan nyelvi viselkedésként tekint rá, amely kapcsolaterősítő funkcióval bír, mivel Pörzse támogatja Gulyás interakciós célját, illetve azonosul is vele.

A (2) példa szintén a videó1-ből származik, amelyben továbbra is a kormány oktatáspolitikájáról beszélnek a résztvevők, a Kádár-kori és a jelenlegi helyzetet vetik össze a társadalmi mobilitás szemszögéből. Pörzse Sándor, Puzsér Róbert publicista és Konok Péter történész szólalnak meg.

(2) videó1: 34:27

PS: Ha most ha visszanezünk a Kádár-korszakra, hát OTT ez nem volt. Nekem voltak olyan osztálytársaim akik kifejezetten szegény sorból jöttek, és most vezető beosztásban dolgoznak. Ezt el tudjuk most KÉpzelni?

PR: Sajnos ez az igazság, hogy a [társadalmi munka]=

KP: [>Egy gázszerelő is<] lehet akármi,

PR: =(nevet) a társadalmi mobilitás az talán az egyetlen (.) olyan (.) olyan erény, amit így a Kádár-rendszernek így ő így ő (.) kvázi [<meg lehet köszönni.>]

PS: [Igen (.) igen.]

A (2)-ben Pörzse az olyan osztálytársaira utal, akik a Kádár-korszakban megfelelő oktatásban részesültek, és a későbbiekben vezető beosztásban tudtak dolgozni. Ezt követően arról érdeklődik ironikusan, hogy elképzelhető-e a társadalmi mobilitás a jelenlegi kormánypárt alatt. Puzsér önkijelöléssel válaszolni akar Pörzse kérdésére, és a *sajnos* diskurzusjelölővel az egyetértését és az attitűdjét fejezi ki. Konok viszont Puzsér fordulóját félbeszakítja, viszont nem a fordulóátvétel érdekében, hanem ironikusan közbeszóll, a *gázszerelő* alatt feltehetőleg Mészáros Lőrincre, Magyarország egyik leggazdagabb emberére utal. Konok megszólalása a prozódia és a szintaktikai szerkezet alapján nem fordulóváltásra alkalmas helyen valósult meg, viszont ennek a félbeszakításnak az elsődleges funkciója a humor, az egyetértés kifejezése, tehát pragmatikai támponton nyugszik. A félbeszakítással Konok az egyesülési jogát érvényesíti, a kapcsolatkezelési modell szerint a társadalmi jogokat erősíti. Konok után Puzsér folytatja Pörzse kérdésére a válaszadást, amelyben kifejti, hogy a Kádár-rendszer legfőbb erénye a társadalmi mobilitás. A bemutatott részlet végén ismét Pörzse szólal meg, helyesli Puzsér válaszát. Pörzse az egyidejű beszéddel az egyetértését tette nyilvánvalóvá, e nyelvi viselkedés nem tekinthető udvariatlannak és arculatfenyegetőnek, hanem az azonosulási joggal él a beszélő.

B) EGYET NEM ÉRTÉS. A politikai vitaműsorok fő célja a különböző nézőpontok szembeállítására. A résztvevők az egyet nem értésük kifejezésekor nem minden esetben várják meg az aktuális beszélők fordulójának a befejezését, hanem közbeszólnak.

A (3) példában a vita témája Kovács Zoltán kormányzóvivővel készült interjú,⁵ az alábbi bemutatott részletben Kovács a civilszervezetekről (non-governmental organization) alkotott véleményét tárgyalja Bencsik Gábor, Horn Gábor és Bella Levente.

(3) videó4: 14: 50

BG: Ez egy másik kör, am- gondolom én, amit itt Kovács itt fölvetett. Ez az NGO-k a a (.) [politikai]

HG: [>Nem ezt mondják<] oda van írva, amit mond. Hát há- most csak te te >az szövegeit magyarázod, én olvasom< [Ez egy nagy különbség]

BL: [Nem NGO-król beszélt.] A gazdasági hatalomról beszélt.

A (3)-ban Bencsik szólal fel, aki az interjút értelmezni akarja, és politikailag vezéreltnek tekint néhány civilszervezetet, viszont Horn félbeszakítja, kijelenti, hogy a Kovács-interjúban nem azt mondják, amit Bencsik állít, egyúttal azt is implikálja a forduló átvételét követően, hogy Bencsikkel szemben ő a szöveget olvassa, és hű marad a szöveghez, amíg Bencsik magyarázza, és további értelmezéseket ad neki. Horn az *ez egy nagy különbség* kifejezéssel Bencsiket és önmagát összeveti, amellyel a saját felülkerekedését is implikálja. Horn félbeszakítása a szintaktikai szerkezet és a prozódia alapján nem fordulóváltásra alkalmas helyen történt meg, pragmatikai szempontból azonban a beszélő szándéka feltehetőleg az egyet nem értés kifejezése. Bella mint moderátor pedig kilép a semleges szerepből, Bencsikhez fordulva szintén értékeli az interjú szövegét, és egyet nem értését fejezi ki Bencsiknek, viszont félbeszakításával Hornt támasztja alá, így Hornnal szemben nem arculatfenyegető. A (3) példában mindamellett, hogy a résztvevők nem egy állásponton vannak, a két félbeszakítás funkcióbeli különbséggel bír. Az előbbi esetén az egyet nem értést arculatfenyegető aktus követi, amely Bencsikkel szemben udvariatlannak minősül, Bencsik minőségi arculata megsérül. Míg a második félbeszakítás során Bella kilép a kontextuális elvárások keretéből, megszüntetve a semleges szerepet, ugyanakkor a Horn irányába történő félbeszakítást az interakciós sikeresség jellemzi.

A (4) példában a szereplők Vona Gáborról és az ő politikai nézőpontjának változásairól vitatkoznak, a vita kiéleződik Wahorn András és Pörzse Sándor között. Wahorn amellet érvel, hogy Vona zsidóellenes megjegyzéseket tett korábban, viszont Pörzse cáfolja ezeket az állításokat. A bemutatott részlet a kettőjük közt zajló vita végét tartalmazza.

⁵ <https://pestisracok.hu/az-ellenzek-mogott-allo-informalis-es-gazdasagi-hatalommal-kell-megkuzdeni-2018-ban-ps-interju-kovacs-zoltan-kormanysozivovovel/> (Utolsó hozzáférés: 2020. január 7.)

(4) videó1: 22:06

WA: Akkor utána (.) szeretném tudni hogy, egyszer csak rájött, ah (.) talán mégse az a probléma, hogy itt egy zsidó telket [vesz. Valami ilyesmi ()]

PS: [De ez így nem igaz, András. Ne mondj olyat, ami nem igaz]

A (4)-ben Wahorn az *egyszer csak* és a *talán mégse az a probléma* szószervezettel ironikusan beszél Vona változásáról. Viszont Wahorn félbeszakítja Pörzse, aki Wahorn eddigi állításait tévesnek véli, és arra szólítja fel vitapartnerét, hogy ne mondjon valótlan dolgokat. Ebben a félbeszakításban Pörzse a forduló átvételét is végrehajtotta, mivel ezt követően Wahorn nem szólalt meg, hanem a vita további résztvevői nyilatkoztak a véleményükről. Pörzse a szintaktikai szerkezet alapján fordulóváltásra alkalmas helyen szól közbe. A vitaműsorokban az ilyen jellegű félbeszakítás gyakori jelenség az egyet nem értés kifejezésekor, tehát Pörzse a kontextuális elvárásokat nem szegte meg, egyúttal kevésbé tekinthető arculatfenyegetőnek, mint a (3)-as példa, mivel Wahorn minőségi arculata nem sérül.

A videó6 adás egy videobejátszással kezdődik, amelyben Orbán Viktor miniszterelnök a bevándorlásról és az Európai Unió ezzel kapcsolatos intézkedéseiről tart sajtótájékoztatót. A moderátor, Szarvas Szilveszter arról kérdezi a résztvevőket, hogy vajon ezek az üzenetek, amelyeket Orbán tesz, elérik-e a nyugat-európai vezetőket.

(5) videó6: 2:49

HG: Tehát a- akár a török megállapodással, akár a a szír konfliktus kezelésével, akár az egész arab világban a (.) helyzet nem is teljes megoldásával, DE KEzelésével azt gondolom, (.) hogy százszor annyit tettek öö nyugat-európai vezetők azért (.) Merkeltől kezdve mindegyik, mint amennyit Orbán Viktor azzal tett, hogy [itthon]

LT: [Szír konfliktusban bocsánat, >mit is csináltak?< Nyugat-Európa, mert [Orosz]szágot=

HG: [Hát öö]

LT: =láttam meg az Egyesült Államokat, [a migrációval mit csinált Szíriában?]

HG: [A- a- abban az értelemben sokat hogy] a a a egy része ebben volt, ott [volt ebben a dologban].

LT: [Nem voltak ott.]

Az (5)-ben Horn válaszol a moderátor kérdésére, a válaszában kifejti, hogy a nyugat-európai országok vezetői igyekeztek kezelni a törökországi és a szír konfliktusokat, míg velük szemben Orbán jóval kevésbé. Horn folytatná a válaszadást, viszont Láncki Tamás félbeszakítja, ugyanakkor vissza is adja a fordulót, hiszen az egyet nem értés kifejezése egy kérdéssel valósul meg, amelyben a >mit is csináltak?< szerkezetben az *is* elemmel és a gyorsabb beszédtempóval sürgeti Horn, aki a diskurzusjelölővel és a svá hanggal (*hát öö*) hezítál, így az átfedés nem tekinthető félbeszakításnak, hanem a partner felé való visszajelzésnek. Lánckit a kérdésének a végénél félbeszakítja Horn, amelyet hezitációval kezd, és a válaszadás közepén is hezitáció fedezhető fel (*a a a*), majd a válasza végén Láncki közbeszól, amelyben Hornéval ellentétes állítást tesz, az egyet nem értését fejezi ki. Láncki nyelvi viselkedése a kontextuális elvárás-

kat részben elégíti ki, mivel a koherencia szempontjából Horn állításaira válaszol, ugyanakkor nem feltétlen a moderátori kérdésre. A (5)-ben ezzel a félbeszakítással Láncki a diskurzus menetét módosította, a vitában elvárt interakciós sémákat nem sérti meg.

A következő példában a vitaműsorban a vita témája a 2014-es év értékelése, azon belül pedig a 2014-es év választási eredményei. A vitában Vágó István szoba hozza a 2006-os évben történt őszi zavargásokat, amelyre a többi résztvevő is reagál.

(6) videó3: 33:12

PL: Nem gondolom azt, hogy le lennél maradva a politikai (0.2) informáltság [terén]. De azt,=

VI: [Megtisztelsz.]

PL: =azt, hogy a 2006-os rendőri, durva atrocitásokat, rendőrterroret, amikor gumilövedékekkel embereket vakítottak meg és [csontok],

VI: [Embereket?]

PL: Igen.

VI: Em[berek]et?

PL: [Igen.] Én[nekem,]

VI: [Hányat?]

A (6)-ban Pesty László Vágó Istvánhoz szól, kijelenti, hogy Vágó tájékozott a politika terén, amelyre Vágó a *megtisztelsz* közbeszólással felel, a közbeszólása a szintaktikai szerkezet alapján fordulóváltásra alkalmas helyen valósul meg. Ez az egyidejű beszéd nem minősül félbeszakításnak, mivel nem célja a forduló átvétele, hanem ironikusan kifejezi Vágó attitűdjét Pesty mondatával kapcsolatban. Az ironia abban rejlik, hogy a vitaműsorok előtt a résztvevők tájékoztatást kapnak az adott műsor témáiról, amelyekre készülhetnek, továbbá a vitaműsorok résztvevői olyan személyek, akik figyelik a politikai híreket, így tájékozottak, illetve maguk is a politikában vagy a közéletben aktívak. Feltehetőleg Vágó negatívan értékelt Pesty választát, azt udvariatlannak, a kontextuális elvárásoknak nem megfelelőnek tekintette. A közbeszólást követően Pesty folytatja a gondolatmenetét az őszi zavargásokról, ahol felsorolja a zavargások negatív jellemzőit. Vágó ezen állításokra háromszor reflektál, kétszer *az embereket?* kérdéssel, amellyel hitetlenkedését, megkérdőjelezését fejezi ki a zavargások súlyosságáról és az áldozatok számáról, sőt a vita további pontjaiban is ellentmond Pesty ilyen jellegű állításaival. Vágó két kérdése (*Embereket?*) a szintaktikai szerkezet és a prozódia alapján nem fordulóváltásra alkalmas helyen valósul meg, viszont pragmatikai funkcióval bír. Vágó a *Hányat?* kérdéssel fokozza az áldozatok számára vonatkozó kételyeit, amely szintén az egyet nem értését jelöli, különösképpen azért, mert a vita során Vágó azt feleli Pestynek, hogy ezt a történetet már sokszor hallotta, tehát a közbeszólás pragmatikai funkcióval bír. Az egyidejű beszéd a (6)-ban abban az értelemben nem tekinthető félbeszakításnak, mivel nem a forduló átvételére törekszik Vágó, hanem az egyet nem értését fejezi ki, és a diskurzus menetét formálja. A kontextuális elvárásoknak nem mond ellent Vágó nyelvi viselkedése, maga a politikai vitaműsor keretében nem tekinthető udvariatlannak, viszont Pesty minőségi arculatát fenyegeti, mivel a hozzászólásának valóságtartalmát kérdőjelezi meg.

C) A BESZÉDJOG MEGRAGADÁSA. Hayashi (2013) a beszélő kijelölésének lehetséges módjait összefoglalva három lehetőséget sorakoztat fel, amelyek a következők: (1) a beszélő kijelöli a másik beszélőt a forduló átvételére, (2) a beszélő nem jelöli ki a következő beszélőt, hanem a partner önkijelölést hajt végre, (3) a beszélő nem jelöli a következő beszélőt, és folytatja a fordulóját. Nézzük azokat a lehetőségeket, amelyekben a beszélő önkijelölést hajt végre.

(7) videó4: 27: 05

BL: Ferenc pápára nem lehet azt mondani, hogy következetlen [volna, nem?]

HA: [Ez az egyik fele.] A más- fele a- nemcsak a világiak hívják karizmának. Ezt pontosan tudod, a [hívók] is, azért=

BG: [Jó.]

HA: =karizmatikus megúj[u]lása az egyik irányzatnak a katolikus egyháznak.

BG: [Oké.]

A (7) példában a vita témája a kereszténység, elsősorban a katolikus egyház és a magyarországi egyházi személyek közéletbeli szerepe. Az alábbi bemutatott részletben Bella Levente moderátor kérdést intéz a résztvevők felé, amelyre Hont András válaszol. A fordulóvégi átfedés nem tekinthető félbeszakításnak, hanem Hont önkijelölést hajt végre fordulóváltásra alkalmas helyen, az interakciós sémáknak megfelelően válaszol a kérdésre. Mindemellett a válasszal Bencsik Gáborhoz szól, aki Hont fordulója alatt kétszer is megszólal, a két átfedés pedig a figyelem kifejezésére szolgál. A beszédjog megragadása ebben az esetben kielégíti a kontextuális elvárásokat kielégíti és elősegíti a diskurzus menetét.

A (8)-ban szintén Bella Levente és Hont András megnyilatkozásai szerepelnek, illetve Zárug Péter Farkasé. A bemutatott részletben a korábbiakban említett Kovács Zoltán-interjúról vitáznak a résztvevők.

(8) videó4: 3:01

BL: Hadd tegyek föl neked egy kérdést ((Horn Gáborhoz fordulva)), a a félre-értjük itt a szóhasználatot vagy nem? A liberalizmusról mint politikai irányzatról van szó, vagy itt ő libe[rális világról beszél]=

HA: [Akkora marhaságot] mond ka[pásból indításként]

BL: = [Ami mást jelent?]

HA: Politikai korrektségről beszél. Semmi köze nincs a liberalizmushoz. Lehet egy liberális [ember politikai]

ZPF: [>Hát ez azért nem így van<]

HA: Mondom, SEMMI. [De:] =

ZPF: [Hát] te mond[hatod, csak nem így van]

HA: =[lehet liberális ember aki szem]=

ZPF: >Egész nyugodtan mondhatod háromszor. De nem így van.<

HA: = előtt tartja a PC-t.

Bella Horn Gábort kérdezi arról, hogy pontosítsák a cikkben olvasottakat, miszerint az interjúalany a liberalizmust politikai irányzatnak vagy világgépnek tekinti-e. Ugyanakkor Horn helyett Hont önkijelöléssel fordulóváltásra nem alkalmas helyen

átveszi a beszédjogot Bella fordulójának a végén, amellyel félbeszakítja Bellát, és normaszegést hajt végre, mivel Bella nem őt jelölte ki a következő beszélőnek, és Bella Hont fordulójának a végén tudja befejezni a kérdését, fordulóját. Egyúttal Hont elmondja az álláspontját, miszerint az interjúban a politikai korrektség volt a téma, és a liberális személyekről szeretne általánosítást megfogalmazni, de Zárug félbeszakítja ellentmondva neki. Hont nem adja át a fordulóját, viszont reagál Zárug mondatára, és a *de* kötőszóval folytatni akarja a fordulót, Zárug azonban ismételt szembemegy Hont álláspontjával, miközben Hont a beszédjog megtartásával befejezi a gondolatmenetét. A (8)-ban Hont az interakciós sémáknak és a kontextuális elvárásoknak nem felel meg, hanem a beszédjog megragadásán túl annak megtartására törekszik, amely nem tekinthető udvarias nyelvi viselkedésnek.

A (9) példa abban a vitaműsorban hangzik el, amelyben a résztvevők a bevándorlásról és a menekültügyi helyzetről vitakoznak, a vitában két élesen különböző álláspont ütközik. Az alábbi példában Tóth Csaba és G. Fodor Gábor szólalnak meg.

(9) vide65: 26:54

TCS: De nincs, ne má:r. Azért nem szeretem én mostanában ezeket a vitákat mer nyilván (.) ő

GFG: Mer vesztésre áll (0.5) az ellenfél ebben a kérdés[ben. Mégiscsak van migráns ()]

TCS: [Ha befejezem a mondatot] ha befejezem a mondatot, Gá[bor akkor el fogom mondani.]

GFG: [Csak segíteni akartam.]

Tóth a vitaműsor hangulatával kapcsolatos attitűdjét osztja meg a többi résztvevővel, a fordulója végén a svával hezitál, G. Fodor pedig önkijelöléssel átveszi a beszédjogot, és a gúnnal élve vesztesnek ítéli Tóth és társai álláspontját ebben a kérdésben, mivel G. Fodor szerint vannak menekültek, illetve a fordulóváltást a pragmatikai funkció irányítja, mivel sem a prozódia, sem a szintaktikai szerkezet nem indukálja azt. G. Fodort a megnyilatkozása végén Tóth félbeszakítja a *ha befejezem a mondatot* szerkezettel, amelyet megismétel, így a beszédjogot átveszi, viszont a fordulója végén G. Fodor félbeszakítja, miszerint ő segíteni akart. Ebben a példában G. Fodor a kontextuális elvárásokkal ellentétben gúnyos hangvételben szólt Tóthhoz, amellyel az interperszonális viszonyt kifejezte. Tóth a félbeszakításokat feltehetőleg normaszegésnek tekintette, illetve a beszédjog megtartására törekedett. Tóth méltányossági joga sérül a diskurzuson belül, mivel akadályoztatva van véleményének kifejezésében.

D) INTERPERSZONÁLIS VISZONYOK KIFEJEZÉSE. A politikai vitaműsorokban (lásd *Szabadfogság, Csörte*) elsősorban a baloldali és a jobboldali képviselőit állítják szembe, amely gyakran az ülésrenden is megmutatkozik. A két oldalon szereplők között különböző viszonyok állnak fenn, amelyet gyakran az irónia és a gúny eszközeivel tárnak fel egyet nem értés esetén. A résztvevők a saját oldalukon szereplő vitapartnerrel szemben elsősorban az iróniával mint nyelvhasználati eszközzel élnek, míg a másik oldalon lévő vitapartnernek álláspontjaira gúnnal reagálnak. Nézzünk erre két példát.

(10) videó1: 7:45

GB: A kedves, a kedves névrokonom, Gulyás Márton, énnekem az az érzésem bizonyos hőfok alatt nem képes a- a- az utcán tartózkodni, ugye tudjuk, hogy október huszonharmadikán, valamilyen szélvihar miatt ő [<LEmondták>] a demonstrációjukat. Most ebben a hűvös=

PS: [>Könnyen megfázik< ((nevet))]

GB: =időbe bementek egy étterembe.

A (10) példában Gulyás Balázs és Pörzse Sándor egymás mellett foglalnak helyet a műsorban, és a vitában egymás álláspontjával egyetértettek. A bemutatott részletben a téma a Közös Ország Mozgalom civilszervezet első akciója, amely során Gulyás Márton vezetésével a Pest-Buda Bistróban tartottak ülésztrájkot. Gulyás névrokonként hivatkozik Gulyás Mártonra, és a humor eszközével arra utal, hogy korábban egy szélvihar miatt maradt el a demonstráció, az ülésztrájk napján pedig hideg volt, emiatt tartották azt a Budai Várnegyed egyik éttermében. Pörzse fokozza Gulyás humoros megjegyzését, miszerint az ülésztrájk helyszínének választásakor Gulyás Márton a megfázás elkerülésére is törekedett. Pörzse közbeszólása a szintaktika szabályai és a prozódia alapján fordulóváltásra nem alkalmas helyen valósul meg, ám pragmatikai funkcióval bír. A (10)-ben az átfedés során a beszélő az attitűdjét fejezi ki a korábbi állítással kapcsolatban, amely mind az interszónális viszonyokat, mind a diskurzus menetét befolyásolja, illetve a vitaműsorokban elvárt viselkedést nem szegi meg. Pörzse nyelvi viselkedése Gulyás minőségi arculatát erősíti, amelylyel a kapcsolatkezelés is pozitív irányba halad.

A (11)-ben a vitaműsor résztvevői a 2018-as választások eredményeiről vitakoznak. Nagy József és Ungváry Krisztián kormányellenes nézőpontot képviseltek a műsorban, míg Jeszzenszky Zsolt és Apáti Bence a kormányt támogatva vitáztak. A bemutatott részlet a műsor második felében hangzik el, a szünetben Apáti és Jeszzenszky egy videót készítettek, amelyben az ellenzéki képviselőket figurázták ki, a videót a szünetet követően levetítették.

(11) videó2: 33:15

NJ: Egyébként meg, hogy mi a kisebbség és mi a többség. A Fideszre 49,27%-a szavazott (.) ő idén a választásokon, az a választók nagyjából a fele, egy picikét kevesebb. A másik oldal pedig (0.2) úgy állt fel ez a második parlamenti kétharmad, hogy van egy (.) sajátos törvényünk ő a [választási törvényünk].

JSZ: [Így van. Melyik] csapat volt a bajnok az NB1-ben tavaly? Nem követem a focit, elnézést a [miniszterelnök úrtól is emiatt ((nevetve))]

AB: [>Az Újpest, de nem lett volna meg< ((nevetve))], de nem lett volna meg.

NJ: [>De nem lehet azt mondani, de nem lehet azt mondani<]

JSZ: De ki nyerte meg, ki nyerte az [NB1-et tavaly? ()]

UK: [Méltatlan ez a kérdés, nagyon méltatlan.]

JSZ: (), az Újpest, meg a Honvéd, mind, mind összesen több pontot szerzett, de akko: mér a Videoton lett a bajnok? Ezt nem értem.

A (11)-ben Nagy József a választás eredményének okairól beszél, egyrészt a szavazatok eredményeiről, hogy mi tekinthető többségnek vagy kisebbségnek, mivel a választáson a kormánypárt a szavazatok 47,2%-át kapta, másrészt a kétharmados győzelmet a választási törvény eredményének tekinti. Jeszenszky Nagyot a szintaktikai szabályok szerint fordulóváltásra alkalmas helyen félbeszakítja, a beszédjogot átveszi, és párhuzamot állít a futball és a politika között, egyúttal kiszól, és a miniszterelnöktől bocsánatot kér, amiért nem követi az NB1-et. Apáti nevetve válaszol Jeszenszky kérdésére, aki a *de nem lett volna meg* ismétlésével azt sugallja, hogy érti Jeszenszky gondolatmenetét, a forduló megosztása Apáti és Jeszenszky között az interperszonális viszonyok kifejezésére szolgál, és a kapcsolatot, illetve Jeszenszky minőségi arculatát erősíti. Nagy Apátihoz hasonlóan szintén egyidejűleg beszél Jeszenszkyvel, megismétli a *de nem lehet azt mondani, de nem lehet azt mondani* állítását, amellyel feltehetőleg vissza akarja venni a beszédjogot. Jeszenszky újra felteszi a kérdését, Ungváry megszólalása a kérdés végével átfedésbe kerül. Ungváry az attitűdjét kifejezve negatívan értékeli Jeszenszky kérdését és a párhuzamot is, egyúttal megnyilatkozása a méltányossági jogainak sérülését jelöli, mivel ő Jeszenszkyvel ellentétes állásponton van. A (11)-ben Jeszenszky utolsó forduló-jában felsorolja a magyar focicsapatokat, akik pontokat szereztek az NB1-ben, az Újpest és a Honvéd együttesen szerzett több pontot, mint a Videoton, de a sportban a pontszámításkor egy csapat összes pontja számít, és az alapján érnek el helyezést. Jeszenszky Nagy félbeszakításával annak álláspontjára gúnyal mint nyelvhasználati eszközzel reagál, amelyet Ungváry méltatlanként jellemez. A gúny az ironia al-típusának tekinthető, alkalmazásával főként kritikát vagy negatív attitűdöt fejeznek ki a beszélők egy-egy eseményről, szituációról vagy személyről (Colston 2017: 236), megítélése eltérő lehet egy szituáció másik résztvevője számára. Erről árulkodik az, hogy amíg Ungváry negatívan értékeli a párhuzamot, Apáti nevet. A bemutatott példában a félbeszakítás jellege a beszédjog megragadása és az egyet nem értés kifejezésének lehetősége mellett az interperszonális viszonyokról árulkodik. Jeszenszky a kontextuális elvárásokat és az interakciós sémákat megszegi, továbbá egyes résztvevők számára udvariatlan nyelvi viselkedésnek minősül ez a párhuzam.

E) DISKURZUS MENETÉNEK ALAKÍTÁSA. Az előző példákban is láthatóvá vált, hogy a félbeszakítást gyakran a pontosítás vagy a témaváltás vezérli. A (12) példában a (6)-os példához hasonlóan Vágó István 2014-es választásokról alkotott véleménye szerepel.

(12) videó4: 5:10

VI: Az EBESZ-nek az álláspontját mondom. Nem voltak tisztességesek, nem voltak fair-ek. Szabadok voltak, mindenki szabadon bedobhatott olyat, amelyet akart .h De az kétségtelen, hogy nem ANNAK ALAPJÁN hozta meg a döntését a választó soha .h ő ahogy [ez egyébként]

RE: [Ezzel itt] azt is mondd, hogy illegitim?

VI: ((sóhaj)) Hú: de nehéz amit mondasz, én maradnék annál, amit hivatalosan is (0.2) Nem, nem akarok ilyenbe belemenni, amit hivatalosan is nemzetközi intézetek is mondtak, nevezetesen, <hogy nem voltak fair-ek> (.) nem voltak tisztességesek.

A (12)-ben Vágó azt mondja, hogy az EBESZ véleménye szerint a választások nem voltak tisztességek, viszont szabadon történtek. Rónai Egon, a moderátor félbeszakítja Vágót annak fordulója végén egy kérdéssel, amellyel a választások legitimitásáról kérdez, ezt követően pedig visszaadja a beszédjogot. Vágó hezitálva válaszol, amelyben nem kívánja egyénileg értékelni a választások legitimitását, hanem továbbra is az EBESZ álláspontját mondja el. Rónai a félbeszakítással Vágó megszólalásának pontosítására, esetlegesen egy implikátúra explikálására törekszik, amelyen mind a kontextuális elvárásokat, mind az interakciós sémákat követi, illetve viselkedése nem tekinthető udvariatlannak vagy normaszegésnek, hanem a diskurzus menetének irányítását hajtja végre, mivel ezzel a kérdéssel további vitákat előzhet meg vagy válthat ki. A korpusz alapján megállapítható, hogy az egyidejű beszéd/átfedés és a félbeszakítás között nincs éles határ, gyakran nehéz őket elkülöníteni, mivel egy-egy esetben a rövidebb időtartamú egyidejű beszéd is (pl. az egyetértés kifejezésekor) fordulóátvételt eredményez, illetve a félbeszakítás során a félbeszakító fél nem a forduló átvételére törekszik, hanem a partnere gondolatmenetének formálását tűzi ki céljául, vagy a beszélő félhez való azonosulását/eltávolodását fejezi ki.

6. Összefoglalás

A dolgozat fő célja az volt, hogy megvizsgáljam az egyidejű beszéd interakciós funkcióit a politikai vitaműsorokban. E vizsgálattal egy olyan általános jelenséget jártam körül, amely a hétköznapi társalgásban is rendszeresen felfedezhető és megítélése nem egységes. Ugyanakkor a hétköznapi társalgásokban és a politikai vitaműsorokban az átfedések eltérő funkcióval bírhatnak. Egyrészt a vitaműsorok egy bizonyos időkeretet nyújtanak a résztvevőknek, amely befolyásolhatja a félbeszakítások és átfedések funkcióját, míg a hétköznapi társalgásokban a beszélgetés idejét az interlokútorok szabják meg, továbbá a vitaműsor résztvevői egy adott közönség előtt szerepelnek, tehát tudatában vannak annak, hogy külső résztvevők ítélkeznek a nyelvi viselkedésükről. Másrészt a vitaműsorokban két szemközti oldal ütközik, amely tényező a kompetitív nyelvi viselkedést támogatja, míg a hétköznapi társalgásokban a kooperatív és a kompetitív nyelvi viselkedés váltakozik. Tehát a beszélgetés elfogadott iránya és célja eltérő, a beszélők annak megfelelően járulnak hozzá a társalgáshoz (vö. Grice 1975).

A dolgozatban néhány konverzációelemzési definíciót és pragmatikai megközelítést ötvözve az egyidejű beszédet és félbeszakítást nyelvhasználati stratégiaként kezeltem a politikai vitaműsor műfaján belül. A példákat vizsgálva megállapítottam, hogy az egyidejű beszéd és a félbeszakítás az egyetértés és egyet nem értés kifejezésekor, a beszédjog megragadásakor, az interperszonális viszonyok feltárásakor és a diskurzus menetének irányításakor egyaránt előforduló eszköz, tehát mind racionális, mind interperszonális célok vezérlik annak alkalmazását. Továbbá láthatóvá vált, hogy a beszélők fordulóváltását a pragmatikai funkciók erőteljesen irányítják, emiatt elkülöníthetetlen a két diszciplína ötvözése. Az egyidejű beszéd és félbeszakítás a nyelvi viselkedésben ismétlődő jelenség, amelynek értékelését a kontextuális tényezők és az interakciós sémák határozzák meg, nem tekinthető egyöntetűen udvariatlannak, megítélésükben a diskurzus résztvevői között fennálló viszony, az adott közösség/csoport normái, a diskurzus típusa és keretének az ismerete szükséges.

SZAKIRODALOM

- Arundale, Robert B. 2010. Constituting Face in Conversation. Face, Facework and Interactional Achievement. *Journal of Pragmatics* 42/8: 2078–105. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2009.12.021>
- Baxter, Robert P. 2015. Interactional competence and politeness: Native and non-native perceptions of collaborative talk in Spanish. In: Terkourafi, Marina (ed.): *Interdisciplinary Perspectives on Im/politeness*. John Benjamins Publishing, Amsterdam, 187–212. <https://doi.org/10.1075/aals.14.10bax>
- Beattie, Geoffrey W. 1981. Interruption in conversational interaction, and its relation to the sex and status of the interactants. *Linguistics* 19/1–2: 15–36. <https://doi.org/10.1515/ling.1981.19.1-2.15>
- Bourdieu, Pierre 1990. *The Logic of Practice*. Stanford University Press, Standard.
- Bousfield, Derek 2008. Impoliteness in the struggle for power. In: Bousfield, Derek – Locher, Miriam (eds.): *Impoliteness in Language: Studies on its Interplay with Power in Theory and Practice*. Mouton de Gruyter, Berlin/New York, 127–54. <https://doi.org/10.1515/9783110208344>
- Brown, Penelope – Levinson, Stephen C. 1978. Universals in language usage. Politeness phenomena. In: Goody, Esther N. (ed.): *Questions and Politeness. Strategies in Social Interaction. (Cambridge Papers in Social Anthropology 8.)* Cambridge University Press, Cambridge, 56–289.
- Brown, Penelope – Levinson, Stephen C. 1987. *Politeness. Some Universals in Language Usage. (Studies in Interactional Sociolinguistics 4.)* Cambridge University Press, Cambridge, New York.
- Clayman, Steven E. 2013. Turn-Constructional Units and the Transition-Relevance Place. In: Sidnell, Jack–Stivers, Tanya (eds.): *The Handbook of Conversational Analysis*. Wiley-Blackwell, Oxford, 150–66. <https://doi.org/10.1002/9781118325001.ch8>
- Colston, Herbert L. 2017. Irony and Sarcasm. In: Attardo, Salvatore (ed.): *The Routledge Handbook of Language and Humor*. Routledge, New York–London. 234–50. <https://doi.org/10.4324/9781315731162-17>
- Culpeper, Jonathan 2005. Impoliteness and entertainment in the television quiz shows: The Weakest Link. *Journal of Politeness Research: Language, Behavior, Culture* 1: 35–72. <https://doi.org/10.1515/jplr.2005.1.1.35>
- Culpeper, Jonathan 2009. The Metalanguage of Impoliteness: Explorations in the Oxford English Corpus. In: Baker, Paul (ed.): *Contemporary Corpus Linguistics*. Continuum, London, 64–86.
- Culpeper, Jonathan 2011. *Impoliteness: using language to cause offence*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Culpeper, Jonathan – Bousfield, Derek – Wichmann, Anne 2003. Impoliteness revisited: with special reference to dynamic and prosodic aspects. *Journal of Pragmatics* 35/10–11: 1545–79. [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(02\)00118-2](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(02)00118-2)
- Culpeper, Jonathan – Hardaker, Claire 2017. Impoliteness. In: Culpeper, Jonathan – Haugh, Michael–Kádár, Zoltán Dániel (eds.): *The Palgrave Handbook of Linguistic Politeness*. Palgrave MacMillan, Basingstoke, 199–225. https://doi.org/10.1057/978-1-137-37508-7_9
- De la Croix, Anne – Skelton, John 2009. The reality of role-play: Interruptions and amount of talk in simulated consultations. *Medical Education* 43: 695–703. https://doi.org/10.1057/978-1-137-37508-7_9
- Domke, Christine – Holly, Werner 2011. Foundations: ethnomethodology and Erving Goffman. In: Bublitz, Wolfram – Norrick, Neal R. (eds.): *Foundations of Pragmatics*. De Gruyter Mouton, Berlin, 261–88. <https://doi.org/10.1515/9783110214260.261>

- Drew, Paul 2018. The interface between pragmatics and conversation analysis. In: Ilie, Cornelia–Norrick, Neal R. (eds.): *Pragmatics and its Interfaces*. John Benjamin Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia, 59–83. <https://doi.org/10.1075/pbns.294.04dre>
- Glenn, Phillip 2003. *Laughter in interaction*. Cambridge University Press, Cambridge. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511519888>
- Grice, Paul H. 1975. Logic and Conversation. In: Cole, Peter – Morgan, Jerry L. (eds.): *Syntax and Semantics. Vol. 3. Speech Acts*. Academic Press, New York, 41–58.
- Hayashi, Makoto 2013. Turn allocation and turn sharing. In: Sidnell, Jack – Stivers, Tanya (eds.): *The Handbook of Conversation Analysis*. Wiley-Blackwell, Oxford, 167–90. <https://doi.org/10.1002/9781118325001.ch9>
- Holmes, Janet 1993. New Zealand woman are good to talk to: An analysis of politeness strategies in interaction. *Journal of Pragmatics* 20/2: 91–116. [https://doi.org/10.1016/0378-2166\(93\)90078-4](https://doi.org/10.1016/0378-2166(93)90078-4)
- Hutchby, Ian 2008. Participants' orientations to interruptions, rudeness and other impolite acts in talk-in-interaction. *Journal of Politeness Research* 4: 221–41. <https://doi.org/10.1515/JPLR.2008.011>
- Ilie, Cornelia 2001. Semi-institutional discourse: The case of talk shows. *Journal of Pragmatics* 33: 209–54. [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(99\)00133-2](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(99)00133-2)
- Ilie, Cornelia 2005. Interruption patterns in British parliamentary debates and drama dialogue. In: Betten, Anne – Dannerer, Monika (eds.): *Dialogue Analysis IX: Dialogue in Literature and the Media, Part 2: Media. Selected Papers from the 9th IADA Conference, Salzburg 2003*. Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 311–26.
- Iványi Zsuzsanna 2001. A nyelvészeti konverzációelemzés. *Magyar Nyelvőr* 125: 74–93.
- Jefferson, Gail 2004a. A sketch of some orderly aspects of overlap in natural conversation. In: Lerner, Gene H. (eds.): *Conversation analysis: Studies from the first generation*. John Benjamins, Philadelphia, 43–59. <https://doi.org/10.1075/pbns.125.05jef>
- Jefferson, Gail 2004b. Glossary of transcript symbols with an introduction. In: Gene H. Lerner (ed.): *Conversation Analysis: Studies from the First Generation*. (Pragmatics & Beyond New Series 125.) John Benjamins Publishing Company, Amsterdam, 13–31. <https://doi.org/10.1075/pbns.125.02jef>
- Kádár Zoltán Dániel 2014. Heckling – A mimetic-interpersonal perspective. *Journal of Language Aggression and Conflict* 2/1: 1–35. <https://doi.org/10.1075/jlac.2.1.01kad>
- Kádár Zoltán Dániel–Haugh, Michael 2013. *Understanding Politeness*. Cambridge University Press, Cambridge. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139382717>
- Kádár Zoltán Dániel – Petykó Márton 2016. A bekiabálás vizsgálata mimetikus és személyközi nézőpontból. *Argumentum* 12: 1–31.
- Kádár Zoltán Dániel–Ran, Yongping 2015. Ritual in intercultural contact: A case study of heckling. *Journal of Pragmatics* 77: 41–55. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2014.12.011>
- Kádár Zoltán Dániel – Terkourafi, Marina 2017. Convention and ritual. In: Culpeper, Jonathan – Haugh, Michael – Kádár, Zoltán Dániel (eds.): *The Palgrave Handbook of Linguistic Politeness*. Palgrave MacMillan, Basingstoke, 171–96. https://doi.org/10.1057/978-1-137-37508-7_8
- Konakahara, Mayu 2015. An analysis overlapping questions in casual ELF conversation: Cooperative or competitive contribution. *Journal of Pragmatics* 84: 37–53. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2015.04.014>
- Lakoff, Robin 1975. *Language and Woman's Place*. Harper&Row, New York.
- Leech, Geoffrey N. 1983. *Principles of Pragmatics*. Longman, London.
- Lerner, Gene H. 1989. Notes on overlap management in conversation: The case of delayed competition. *Western Journal of Speech Communication* 53/2: 167–77. <https://doi.org/10.1080/10570318909374298>
- Liddicoat, Anthony J. 2007. *An Introduction to Conversation Analysis*. Continuum, New York.

- Locher, Miriam A. – Watts, Richard J. 2005. Politeness Theory and Relational Work. *Journal of Politeness Research Language Behaviour Culture* 1/1: 9–33. <https://doi.org/10.1515/jplr.2005.1.1.9>
- Mills, Sara 2017. Sociocultural Approaches to (Im)politeness. In: Culpeper, Jonathan – Haugh, Michael – Kádár, Zoltán Dániel (eds.): *The Palgrave Handbook of Linguistic Politeness*. Palgrave MacMillan, Basingstoke, 41–60. https://doi.org/10.1057/978-1-137-37508-7_3
- Pfänder, Stefan – Couper-Kuhlen, Elizabeth 2019. Turn-sharing revisited: An exploration of simultaneous speech in interaction between couples. *Journal of Pragmatics* 147: 22–48. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2019.05.010>
- Schegloff, Emanuel A. 2000. Overlapping talk and the organization of turn-taking for conversation. *Language in Society* 29/1: 1–63. <https://doi.org/10.1017/S0047404500001019>
- Schegloff, Emanuel A. 2002. Accounts of Conduct in Interaction. Interruption Overlap and Turn-taking. In: Turner, Jonathan H. (ed.): *Handbook of Sociological Theory*. Kluwer Academic/Plenum Publishers, New York, 287–321. https://doi.org/10.1007/0-387-36274-6_15
- Spencer-Oatey, Helen 2000. Rapport Management: A Framework for Analysis. In: Spencer-Oatey, Helen (ed.): *Culturally Speaking: Managing Rapport Through Talk across Cultures*. Continuum, London–New York, 11–46. [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(01\)00039-X](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(01)00039-X)
- Spencer-Oatey, Helen 2002. Managing rapport in talk: using rapport sensitive incidents to explore the motivational concerns underlying the management of relations. *Journal of Pragmatics* 34: 529–45. [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(01\)00039-X](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(01)00039-X)
- Stivers, Tanya – Jack Sidnell 2013. Introduction. In: Jack Sidnell – Tanya Stivers (eds.): *The Handbook of Conversation Analysis*. Wiley-Blackwell, Oxford, 1–8. <https://doi.org/10.1002/9781118325001.ch1>
- Tannen, Deborah 1993. What’s in a frame?: Surface evidence for underlying expectations. In: Tannen, Deborah (ed.): *Framing in Discourse*. Oxford University Press, Oxford, 14–56.
- Tao, Yingnian 2018. Interruption Elicits Laughter: Cooperative and Intrusive Interruptions in a Chinese Talk Show Host’s Conversation. *Studies in English Language Teaching* 6/4: 287–311. <https://doi.org/10.22158/selt.v6n4p287>
- Terkourafi, Marina 2008: Toward a unified theory of politeness, impoliteness, and rudeness. In: Bousfield, Derek – Locher, Miriam (eds.): *Impoliteness in language. Language, Power and Social Process no. 21*. Mouton de Gruyter, Berlin, 54–89.
- Watts, Richard J. 2003. *Politeness. Key topics in sociolinguistics*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Weatherall, Ann – Edmonds, David M. 2018. Speakers formulating their talk as interruptive. *Journal of Pragmatics* 123: 11–23. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2017.11.008>

FÜGGELÉK

A példákban használt konverzációelemzési konvenciók (Jefferson 2004):

- (.) mikropauza; nagyon rövid szünet, körülbelül egy szótagnyi hosszúságú
- (2.0) megmért szünet (másodperc.tizedmásodperc)
- [nem a bal oldali zárójel az átfedés kezdetét jelzi
[persze
nem] a jobb oldali zárójel az átfedés végét jelzi
persze]
- = egyenlőségjel kapcsolja össze ugyanazon beszélő folyamatos megnyilatkozásának részeit, ha azokat a másik beszélő közbeszólása miatt az átírásban el kell szakítani egymástól; egyenlőségjel jelöli azt is, ha két megnyilatkozás között nincsen intervallum, de átfedés sincs.

- .h lélegzetvétel
 .hh hangosabb, hosszabb lélegzetvétel
 () érthetetlen közlést jelöl
 aha, a vessző a szó végén emelkedő intonációt jelez
 aha. a pont a szó végén eső intonációt jelez, amely nem minden esetben esik egybe a megnyilatkozás végével.
 AHA a nagybetűvel való kiemelés a hangerő növekedését jelzi
 a:ha a kettőspont a magánhangzó megnyúlását jelzi
 - a kötőjel a megszakítás jele
 ((torokköszörülés))
 a kettős zárójel a nem nyelvi hangjelenségeket jelzi
 >aha< a jel két eleme közé eső beszédszakasz tempója gyorsabb
 <aha> a jel két eleme közé eső beszédszakasz tempója lassabb

Szabó Éva

doktorandusz

SZTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola
 tudományos segédmunkatárs
 MTA–DE–SZTE Elméleti Nyelvészeti Kutatócsoport,
 Eötvös Loránd Kutatási Hálózat (ELKH)
<https://orcid.org/0000-0002-1933-2078>

SUMMARY

The pragmatic functions of simultaneous speech in Hungarian political debate shows

Szabó, Éva

This paper examines the pragmatic functions of overlapping speech in Hungarian political debate shows. In terms of conversation analysis, overlap means that two or more participants are speaking at the same time (Hayashi 2013; Schegloff 2000), an event that regularly occurs in the case of turn-taking. The present study combines the methods of conversation analysis and pragmatics, especially im/politeness theories, to reveal the interactional functions of simultaneous speech. It shows that overlapping speech has various pragmatic functions in Hungarian political debate shows which belong to the semi-institutionalized discourse type (Ilie 2001; 2006). But to determine the interactional functions of overlaps we need to take a closer look at the context of the utterance and take discursive expectations into consideration. These factors can provide a way of distinguishing simple interruptions from overlaps that can function as linguistic strategies. The study reveals that in Hungarian political debate shows overlaps are suitable for expressing dis/agreement and interpersonal relationships, for forming the direction of discourse, and for taking turns.

The multimodal corpus used here contains six videos where the participants are politicians, journalists, or political experts. The study differentiates the main pragmatic functions of overlap; the categories are built simultaneously with the processing of the videos and are set up with a heuristic method. The suggested categories may provide insight into the possible intentions and motivations of participants and shows the interactional features of this genre.

Keywords: simultaneous speech, overlap, interruption, political debate shows